

Sipos Nikoletta

„Asszony vagy szörnyeteg?”

Női bűnelkövetők és sajtónarratívák egy Horthy-kori férjgyilkosság példáján keresztül

1935. április 13-án, egy tavaszi szombat délutánon – a korabeli sajtótudósítások szerint – „zsúfolásig megtelt” kíváncsi érdeklődőkkel a pestvidéki törvényszék esküdtszéki tárgyalóterme. Öt óra előtt néhány perccel a fegyveres örök egy „halottsápadt arcú”, fekete ruhába öltözött nőt kísértek be, aki „tétovázó léptekkel” indult a vádlottak padja felé.¹ Az előző napon az ügyész halálbüntetést kért rá azzal érvelve, hogy „a társadalmat meg kell szabadítani az ilyen javulásra képtelen bűnözőktől”.² A nő ifj. Bognár Istvánné volt, akit azzal vádoltak, hogy 1933 karácsonyán a Budapest agglomerációjához tartozó Alagon, a közös otthonukban fejbe lőtte a hentesmesterként dolgozó férjét, majd a holttestet feldarabolta és a maradványokat megpróbálta a főváros több pontján elrejtetni. Nem járt sikerrel, és az első házkutatást követően, miután az otthonában „szörnyű rendetlenséget, dulakodás nyomait, frissen felmosott kamrárt, kimosott fehérneműdarabokat találtak”, 1933 utolsó napján őrizetbe vették a rendőrök, majd beismerő vallomása után, 1934 újév napján letartóztatták. Ezt követően nemcsak az igazságszolgáltatás, hanem a közvélemény és a sajtó is nagy figyelemmel kísérte a brutális bűnügy alakulását. A lapok egészen az elsőfokú ítéletig hétről hétre, nem ritkán több oldalon keresztül, fényképekkel illusztrálva, hangzatos főcímeikkel és drámai hangvétellel számoltak be a nyomozás, majd a bírósági tárgyalás fejleményeiről.

Bognárné – ahogy a korabeli sajtó írta – „rémtette” azonban nem volt egyedi eset. Már a Nagy Háborút megelőző években is előfordultak olyan gyilkosságok, amikor az elkövető az áldozat eltüntetésének szándékával feldarabolta a holttestet, sőt a két világháború közötti időszakban több olyan ügyel is találkozunk a rendőrök, amikor az ilyen sokkoló tettet nők követtek el – szinte kizárólag valamelyik családtagjuk, leginkább a férjük ellen.³ Jelen tanulmányban Bognárné bírósági tárgyalás

¹ Örökrabságra ítélték a férjdaraboló Bognárnét. *Friss Újság*, 1935. április 14., 3; Életfogytiglani feygházra ítélték a gyilkos Bognár Istvánnét. *Budapesti Hírlap*, 1935. április 14., 10.

² Halált kért az ügyész Bognárné fejére. *Friss Újság*, 1935. április 13., 3–4.

³ Sipos, 2019.

alatti megítélésének alakulását az ügy médiareprezentációja alapján követjük nyomon az ítélelhozatalig. Reményeink szerint ezen keresztül jól érzékelhetővé válnak a női bűnözőkkel kapcsolatos korabeli félelmek, illetve az, hogy miként játszottak rá ezekre az akkori sajtónarratívák. Nem törekszünk tehát – terjedelmi okok miatt sem – az eset teljes rekonstrukciójára. A médiareprezentáció és az eset alaposabb megértéséhez és a kontextusalkotáshoz egy külföldi példát vizsgálunk meg elsőként. A párhuzamként választott londoni gyilkosság ugyan számos vonatkozásban eltér Bognárné tettétől, mégis a két ügy sajtómegjelenése több szempontból párhuzamba állítható, különösen a főszereplők (a bűnelkövető feleség és az áldozat férj) ábrázolása kapcsán, de hasonló mellékszereplők is felbukkantak az esetekben. Bognárné tette jól illusztrálja, hogy bár jogi szempontból az ilyen bűncselekményt elkövető nő olyan enyhítő körülményekre számíthatott, amilyenekre egy férfi nem, ám a közvéleményt formáló sajtó szemében sokkal súlyosabb morális ítélelkezéssel kellett szembenéznie, amelyben visszatükrözödtek a korszak patriarchális társadalmának nemi szerepekkel kapcsolatos sztereotípiái is.

Jelen tanulmány terjedelmi keretei nem teszik lehetővé Bognárné lélektani elemzését, ezért pusztán csak azt tűzi ki célul maga elé, hogy felvázolja az eset médiareprezentációjának néhány sajátosságát. Ez főképp két problémakör vizsgálatára lesz alkalmas. Egyrészt arra, hogy illusztrálja azt, hogyan ábrázolták a korabeli sajtóban egy különösen erőszakos bűncselekmény elkövetőjét. Az elkövetőkutatás (*perpetrator research*) napjaink történetírásában egyre nagyobb szerepet kap,⁴ azonban alapvetően nem ennek elméleti kereteiből indulunk ki, mivel az ilyen célú munkák főképpen szélsőséges politikai indíttatású és háborús (tehát nem hétköznapi) körülmények közötti erőszak „láthatatlan” elkövetőire fókuszáltak. Ezekkel szemben Bognárné nemcsak hétköznapi ember, de a bűnelkövetésének időszaka is hétköznapi, sőt – amint ez a későbbiekben kiderül – nagyon is „látható” elkövető, mivel korabeli sajtó kiemelten foglalkozott a személyével és az esetével. Épp a sajtóreprezentáció intenzitása és tartalma az, amely a másik problémakörre rávilágít, nevezetesen arra, hogy Bognárné a következőkben bemutatásra kerülő demonizálása több vonatkozásban is felidézi a korábbi évszázadokban gyakori boszorkányperek sajátosságait.⁵

Háttér és kontextus

A 19. század utolsó harmadáig a bűnügyi hírek főszereplői alapvetően a férfiak voltak, és a nők többnyire valamilyen bűncselekmény áldozataként jelentek meg. Ez lényegében összefüggött a korabeli általános konzervatív nőképpel is, amely szerint a nő kiszolgáltatott és védtelen alakként testesült meg. A század végén és a világháborút megelőző másfél évtizedben azonban két szempontból változás figyelhető meg. Egyrészt abban a tekintetben, ahogy a feminista sajtó kibontakozásával a bűnügyi hírekben – például Magyarországon *A Nő és a Társadalom* című lap hasábjain – a nő már nemcsak áldozatként jelent meg, hanem olyan bűnesetek

⁴ Az egyik legszemléletesebb hazai példa: PETŐ, 2019.

⁵ Vö. PÓCS, 1983. 134–144.

is helyet kaptak, amelyekben az igazságszolgáltatás nőikkel szembeni negatív elfogultságát is dokumentálták.⁶ Másrészt pedig, azzal összefüggésben, hogy a korszak kriminológusai és bűnügyi statisztikusai is egyre nagyobb figyelmet kezdtek szentelni a bűnelkövetők nemi megoszlásának,⁷ egyre nagyobb teret kaptak a női bűnözők a sajtótudósításokban is, elsősorban a prostitúció vonatkozásában.⁸

A két világháború közötti korszakra a sajtónarratívákban kibontakozó kép annyiban változott, hogy a bűnelkövető nőket még hangsúlyosabban a „békés”, „konzervatív”, „keresztény” társadalomra leselkedő újfajta veszélyforrásként mutatták be a lapok. A Horthy-kori különböző sajtóforrások egyfajta erkölcsi romlás súlyos tüneteként írták le az olvasóközönség számára a női bűnözést, illetve a bűnügyi hírekben megjelenített női elkövetőket gyakran negatív példák bemutatására is felhasználták. Ennek okai pedig nem csak, illetve nem elsősorban a világháború hatásai és Trianon következményei voltak. A női bűnözés jelentette vélt vagy valós veszélyeket a modernizáció, a feminizmus, valamint a modern populáris kultúra (ponyvaregények, mozi, zene) következtében kibontakozó folyamatos individualizálódás és amerikanizálódás erősítette fel.⁹ A két világháború közötti korszak egészét tekintve több százra tehető azoknak a cikkeknek a száma, amelyek olyan bűnesetokról, gyilkosságokról számoltak be, amelyekben a nők elkövetőként szerepeltek. Gyakran jelentek meg olyan ügyek, amelyek a nők a családtagjaik ellen követtek el erőszakos bűncselekményt. Ezek közül a korszak sajtója és az utókor tudományos diskurzusa is kiemelten nagy figyelmet szentelt például a tiszazugi „mérgekverők” ügyének, a szegedi tanyavilág bérgyilkosának, a férfinak öltözött Pipás Pistának, vagy a csecsemőiket meggyilkoló anyáknak.¹⁰

Azonban külföldön a különböző jogsértések, különösen az erőszakos bűncselekmények miatt bíróság elé kerülő nők ügyeire – elsősorban a modernizálódó nagyvárosok vonatkozásában – jóval korábban felfigyelt a sajtó. Angliában például már a 18. század folyamán nagy érdeklődés bontakozott ki az újságírók körében a bűnügyi hírek, különösen a bírósági tárgyalások vonatkozásában,¹¹ a következő évszázadban pedig a bulvárosodás következtében a korabeli zszurnaliszták még kiemeltebb figyelmet szenteltek a kriminalitásnak, ezen belül a női bűnelkövetőknek is. Az 1880–1914 közötti időszakban a bűnügyi antropológia tudományán keresztül kialakult egy új bűnügyi nyelvezet, amely egy olyan terminológiát vezetett be, amely segítségével „azonosíthatóvá” váltak a korszak olvasói számára a „született bűnözők”, beleértve a „született női bűnözőket” is.¹² A 19. század végére például Párizsban a női bűnöző egyenesen a modern városi társadalom válságának jelzőjévé vált, sőt bizonyos bűncselekményeket kifejezetten csak nőkkel azonosítottak (prostitúció, kleptománia, magzatelhajtás). Ezekkel kapcsolatban

⁶ CZEFERNER, 2021. 66.

⁷ PERÉNYI, 2012. 33–34; 135–136; 146–150.

⁸ A legújabb szakirodalomból lásd: VÖLGYI, 2020; GYÁNI, 2020. 89–115.

⁹ A feminizmus kibontakozásáról és az amerikanizálódó nőképről lásd: SIPOS, 2014; PAPP–SIPOS, 2017. 15–54.

¹⁰ Az említett esetekről a teljesség igénye nélkül lásd: BEZSENYI, 2015; MÁTAY (SZERK.), 2017; GYÁNI, 2005. Általában a Nagy Háború utáni bűnügyi tendenciákról legújabban lásd: KEREPESZKI, 2021.

¹¹ KING, 2009.

¹² SUTTON–BLACK, 2020. 234.

a korabeli diskurzus a hagyományos családmódel vesélyesnek ítélt átalakulására, a nemi szerepek változó és egyre bizonytalanabb jellegére, illetve a hagyományos tekintélyek bizonytalaná válására mutatott rá. A házastársukat megmérgező nőkből a család szentségének elárulói, a gyermekgyilkossággal vagy abortusszal vádolt nők a demográfiai viták bűnbakjai, az áruházakban lopó nők pedig a nő szerepéről, a férjhez kapcsolódó gazdasági függőségéről szóló viták hivatkozási alapjai lettek. A nők által elkövetett bűntényekben elbeszél család drámák végső soron olyan fontos kérdéseket vetettek fel, mint az apa felelőssége vagy a házasságtörés megítélésének (kettős) mércéje, ami már a 16–17. századi angol irodalmi forrásokban is megjelent.¹³

A 19. század folyamán a női bűnözés reprezentációja kapcsán kulcsszerepe volt a modernizálódó sajtónak. A kiszélesedő, elsősorban nagyvárosi olvasóközönség egyre nagyobb kihívás elé állította a lapokat, amelyeknek olyan tartalmat kellett előállítaniuk, ami kielégítette a hírekre, különösen a szenzációkra éhes társadalom igényeit. Ez a jelentős és soha nem csillapodó érdeklődés olyan szenzációs sajtóbeszámolókat „kényszerített ki” az újságíróktól, amelyek ideális esetben napokon vagy heteken át fenntarthatók voltak, és magával ragadó szereplőkkel rendelkeztek, akikről szövevényes vagy megbotránkoztató történeteket lehetett elmesélni. A bűnyegyekről és a bírósági tárgyalásokról szóló tudósítások minden olyan elemet magukban foglaltak, amelyek szükségesek voltak az olvasói igények kielégítéséhez. Különösen igaz volt ez a bűncselekményt, főleg emberölést elkövető nők vonatkozásában. Az erőszakos bűnelkövető nőket nagyobb médiafigyelem övezte, mint a férfiakat, tetteiket gyakran elítélendőbbnek állították be, mivel cselekedeteik gyökeresen ellentmondtak a nőktől elvárt konzervatív és sztereotip képeknek. Nem véletlen, hogy azok az újságírók, akik a bírósági tárgyalásokon vádlottként szereplő nőkről tudósítottak, a fizikai megjelenésük mellett nagy figyelmet fordítottak az érzelmi kifejezőmódjukra, magatartásukra, és igyekeztek a legapróbb gesztusuknak is különös jelentőséget tulajdonítani.¹⁴

A női bűnelkövetőkről szóló sajtónarratívák egy legjellemzőbb példája az az eset, amelynek médiadiskurzusa az 1920-as évek elején bontakozott ki Londonban, noha ebben az esetben nem maga a női főszereplő követte el a szóban forgó emberölést. A 28 éves Edith Thompson férjét ugyanis a nő szeretője, a fiatal Frederick Bywaters gyilkolta meg, miközben a házaspár késő este hazafelé tartott a színházból. A látzólag egyszerű ügy hatalmas port kavart, és hetekig lázban tartotta az újságolvasó közönséget, sőt nemcsak a korban váltott ki nagy érdeklődést, hanem bizonyos okokból napjainkban is sok történész választja kiindulópontként. Ez a *cause célèbre* ugyanis olyan fontos kérdéseket vetett fel, amelyek az első világháborút követő években döntő jelentőséggel bírtak. Ilyen volt például a békeidőszakhoz való gazdasági alkalmazkodás, a társadalmi osztályhatárok elmosódása, a tömegkultúra terjedésével kapcsolatos ambivalenciák és mindenekelőtt a háború miatt megváltozott nemi szerepekkel, valamint a modern nővel kapcsolatos mély aggodalmak.¹⁵

¹³ KOVÁCS, 2017; SHAPIRO, 1999. 204–207. A női bűnözésről áttekintő jelleggel lásd: HEIJDEN, 2016.

¹⁴ SUTTON-BLACK, 2020. 237. A sajtó és a bűnözés közötti összefüggésekről lásd részletesen: WOOD, 2016.

¹⁵ Edith Thompson ügyéről lásd részletesen: BLAND, 2013. 102–131; KENNEDY, 2014.

Edith Thompson 1893. december 25-én született Londonban, William és Ethel Graydon gyermekeként. A források szerint boldog gyermekkorra volt, szerető családban nevelkedett. 1909-ben ismerkedett meg Percy Thompsonnal, de csak később, 1916. január 15-én kötött vele házasságot. Az első két évben harmonikus házasságban éltek, ám a házasság hamar kihűlt, így a nő a korabeli romantikus regényekben talált kiutat csalódottságából. Ez a körülmény fontos szerepet játszott később az ellene folyó perben is. A házasságkötés után öt évvel, egy nyaralás alkalmával ismerkedett meg a 20 éves hajóinassal, Frederick Bywatersszel, és itt kezdődött el az a titkos románc, amely végül Percy meggyilkolásához, illetve Edith és Frederick felakasztásához vezetett. Edith Thompson a korabeli nőkről alkotott általános képtől eltérő tulajdonságokkal rendelkezett. A források szerint elhivatott és tehetséges üzletasszony volt, jól beszélt franciául, és tisztelet övezte a cégnél is, ahol dolgozott. Olyannyira értett a munkához, hogy gyorsan felemelkedett üzletvezetői pozícióba. Emellett a nőktől elvárt anyaszerep szempontjából sem a hagyományos képet testesítette meg, mivel saját maga döntött úgy, hogy nem vállal gyermeket. Ez a korban szintén megbotránkozást keltett, mivel a 19. század második harmadától a csökkenő brit születési ráta komoly aggodalmakat keltett, és ezeket később a Nagy Háború emberveszteségei is fokozták.

A gyermekvállaláshoz való viszonyával szorosan összefüggött a modern nő életvitelének legvitatottabb aspektusa, a szexualitás kérdése is. Életmódja és a házasságtörést jelentő titkos viszonya miatt a tárgyalások során és a lapok tudósításaiban is központi kérdésként jelent meg a szexualitás, illetve az erkölcsösség témája, ami miatt több szempontból is érte őt vád. Főképp azért, mert munkájából kifolyólag feltűnően divatos volt. Minden egyes nap, amikor megjelent a bíróságon, a népszerű lapok gondosan tárgyalták a viseletének részleteit. A jól öltözött nőt a sajtó extravagánsnak titulálta, és a túlzott figyelem, amit önmagára fordított, valamint a munkája iránti elkötelezettsége és a házastársi kötelességeinek elhanyagolása miatt is negatív jellemvonásokkal illette. Különösen negatív jelzőket kapott sógorától, aki a sajtónarratívák tanúsága szerint gyűlölte őt. Richard Thompson „szeszélyes”, „buzgón flörtölő”, „élvezetszerető”, „hazug”, „hangos” és „közönséges” nőként jellemezte testvére feleségét. A sógor szerint az „unalmas”, „lassú” Percy nem volt ellenfele, a „keményen ivó”, szerencsejátékos feleségének, aki hódolókkal vette körül magát és folyton drága új ruhákat hordott. Ráadásul a férfi azzal is megvádolta a nőt, hogy önző módon fosztotta meg férjét a gyermekáldástól, ami tovább erősítette az Edith Thompsonról kialakuló negatív összképet. Fontos kiemelni, hogy még a nővel szemben kevésbé ellenséges sajtótudósítások is azt hangsúlyozták, hogy mennyire nem illett össze a házaspár. Az úgy sajtórepresentációjának különösen fontos eleme volt az, hogy a lapok különböző szerepekkel ruházták fel a per résztvevőit: a férjet mint áldozatot, a feleséget mint gonosztevőt, bűnre csábító asszonyt, a szeretőt pedig mint hőst mutatták be. Edith Thompson ellen a fő bizonyítékokat a fiatal szeretőnek írt levelei szolgáltatták. A tárgyalás során hosszú részleteket olvastak fel ezekből, vegyes reakciókat kiváltva a közönségből, és mivel a levelek a sajtóban is megjelentek, az olvasók körében is. Az ügyész azzal érvelt, hogy a vádlott a leveleiben folyamatos célozgatással és sugalmazással próbálta rávenni a szeretőjét, hogy ölje meg a férjét. A közvélemény előtt olyannyira sikerült Edith Thompson a „felbujtó végzet asszonyaként” és ebből következően

kizárólagos bűnösként ábrázolni, hogy az egyik lap egyenesen a gyilkosságot elkövető szerető megkegyelmezésének nevében indított országos kampányt. A petíció azonban nem járt sikerrel, Edith Thompsont és Frederick Bywaterst 1923. január 9-én felakasztották.¹⁶

Edith Thompson pere azért fontos, mert az ő személyében testesülhetett meg a férfit „bűnre csábító” nő alakja, aki a kor patriarchális erkölcsi normái szerint maga is bűnös volt. A sajtó általi pellengérré állítása, illetve a halálra ítélete jó példa az olyan nőkkel szembeni eljárásra, akik az életmódjukkal általános fenyegetést jelentettek, általuk az állam és az erkölcsös társadalom a széles nyilvánosság előtt arathatott szimbolikus győzelmet egy láthatatlan veszélyforrás, az erkölcsi lezüllesztés felett. Az ügy azért is jó példa, mert markánsan kibontakoztak benne a háború utáni társadalom „betegségei”, amelyek összefüggtek a felgyorsuló modernizálódással. Végül pedig azért, mert jól tetten érhető benne az, hogy miként ábrázolta a korszak sajtója a „bűnös nőt”, és az erről szóló elemzések pedig kiváló mintát szolgáltatnak a hasonló hazai esetek vizsgálatához.¹⁷

Bognárné a nyilvánosság ítélszéke előtt

Noha nem célunk az ügy teljes rekonstrukciója, azonban a sajtóinterpretációk megértése szempontjából mégis fontos bizonyos háttérinformációk segítségével kontextusba helyezni az esetet. Bognár Istvánné (leánykori nevén Szabó Julianna) 1898. január 1-én látta meg a napvilágot a Szentendrei szigeten található Szigetmonostoron. 20 éves korában ismerkedett meg ifj. Bognár István hentessel, akivel 1919 februárjában kötött házasságot, és a ma Dunakeszihez tartozó Alagon telepedtek le. A frigyből egy fiúgyermek született. A nő a hozományát befektette a férje baromfikereskedésébe, és a családi üzletből tevékenyen ki is vette a részét, mivel vallomásai szerint az ő dolga az volt, hogy Budapestre vigye, és ott eladja a baromfi- és tojásárut. A per során kiderült, hogy a vállalkozásuk nem volt sikeres, 1922-ben be is kellett zárniuk az üzletet, és a bírósági tárgyalás alatt többször elhangzott, hogy inentől nehéz anyagi körülmények között éltek. A szituációt árnyalják a börtönbüntetése alatt rögzített fegyencörzskönyvei. Ezekben a vagyoni állapot rovatanban ugyanis az olvasható, hogy két családi ház és 12 ezer pengő volt az akkor már özvegy nő tulajdona.¹⁸ Bognárné vallomásai szerint már 1921-től megromlott a viszonya a férjével, rendszeresek voltak közöttük a hangos veszekedések. A végzetes éjszakán, 1933 karácsonyán is heves vita bontakozott ki közöttük. Bognárné első vallomása szerint ekkor a vita hevében előkerült a férj Flobert puskája, amit aztán dulakodás közben megszerzett az asszony, és önvédelemből lelőtte a férfit. Később azonban változtatott ezen, és beismerte, hogy a veszekedés után az éjszaka során lőtte fejbe kétszer az alvó férjét, majd a holttestét feldarabolta, és Alagon, illetve Újpesten akarta elrejtetni a testrészeket. Ekkor azonban több szemtanú is

¹⁶ BLAND, 2013. 103–123.

¹⁷ SUTTON–BLACK, 2020. 249–250; BLAND, 2013. 120–125.

¹⁸ BFL VII.101.c. 2837–1941. és 88–1945. Bognár Istvánné özv. Szabó Julianna fegyencörzskönyvei, 1941. december 1. és 1945. szeptember 13.

látta őt, és amikor a maradványok előkerültek, az átfogó rendőri nyomozás hamar elvezetett hozzá, így 1934. január 1-én letartóztatásba helyezték.¹⁹

Innentől kezdve az ügygel foglalkozó sajtónarratívák nemcsak a nyomozásra, a nő vallomásaira, majd a bírósági tárgyalás lefolyására fókuszáltak, hanem központi elemként jelent meg bennük a házaspár kapcsolatának, valamint ezen belül a férjnek és a feleségnek a minél részletesebb jellemzése. Nem meglepő, hogy éppen ezek miatt a különböző hírlapok gyakran többoldalas cikkekben tárták az olvasók elé a fejleményeket, hosszan idézve Bognárné és a tanúk vallomásait. Ezekből nemcsak a nő és a tanúk közötti ellentmondások rajzolódnak ki, hanem a hírlapírók által használt jelzőkből az is, hogy minden ellentmondásos kérdés kapcsán a feleséget igyekeztek rossz színben feltüntetni. Ez természetesen jelentősen befolyásolhatta a közvéleményt, amit alátámasztani látszik az, hogy 1934 januárjában – amikor először vitték vissza Alagra, helyszíni szemlére Bognárnét – a helyiek között olyan hangulat alakult ki, hogy a csendőröknek kellett megakadályozni a nyilvános lincselést.²⁰ Ezt megelőzően az egyik országos napilap állítólag meg is szólaltatta az alagiakat, akik a riporter szerint olyanokat mondtak neki, hogy „[t]udtuk mi azt mindig, hogy rossz vége lesz a Bognár Istvánnak”, a „gonosznézésű felesége mindenre képes”, „[s]orra járta a szomszédokat és azzal fenyegetődött, hogy végezni fog az urával”, vagy hogy a férfi „egészen lesóványodott, annyira kínozták őt az asszony”. Ilyen cikkek – függetlenül attól, hogy valóban elhangzottak-e ezek a helyiek részéről vagy sem – tökéletesen alkalmasak voltak arra, hogy tovább szítsák a nővel szembeni, egyébként sem alaptalan indulatokat, ugyanakkor visszatükrözik a vidéki zárt közösség látszólagos (és utólagos) „bennfentességét”.²¹

Az első sajtóbeszámolók nemcsak azt alapozták meg, hogy a lapok milyen színben fogják a későbbiek folyamán ábrázolni a nőt, hanem a különböző ellentmondásokat is. Ilyen volt például Bognár István bemutatása is. Az előbbieken idézett, „megszóllaltatott” helyiek szerint egy „lesóványodott” férfit kellene elképzelnünk. Más sajtótudósítások szerint viszont a feldarabolt test maradványai egy erős természetű és kövér emberre utaltak, sőt volt olyan is, amely magasnak, izmosnak és kisportoltnak írta le az áldozatot.²² Az illusztrációkat is közlő cikkekben rendre olyan fényképeket lehetett látni Bognár Istvánról, amelyek fessként és jó megjelenésüként ábrázolták őt. Például a *Függetlenség* című kormánypárti napilapnak az asszony őrizetbe vételének napján megjelent tudósításában közölt portréfotóján egy szikár, bajszos, életerős férfi látható.²³ Ugyanezen a napon a korszak egyik legbefolyásosabb hírlapja, a *Pesti Napló* olyan fényképet jelentetett meg az áldozatról, amelyen katonaruhát viselt.²⁴ A nagy múltú *Pesti Hírlap* olyan fényképet választott

¹⁹ A férjgyilkos Bognárné bírái előtt. *8 Órai Újság*, 1935. április 10., 1–2.

²⁰ Agyon akarta venni az ingerült tömeg a férjgyilkos Bognárnét, akit Alagra kísérték. *Kis Újság*, 1934. január 27., 3–4.

²¹ Kísérteties tetemrehívás után megoldották a feldarabolt hulla titkát. *Friss Újság*, 1933. december 31., 3–5; Álmában végzett férjével a hulladaraboló női szörnyeteg. *Friss Újság*, 1934. január 3., 3–5.

²² Megoldás előtt az alagi véres rejtély. *8 Órai Újság*, 1933. december 31., 5; Kísérteties tetemrehívás után megoldották a feldarabolt hulla titkát. *Friss Újság*, 1933. december 31., 4.

²³ Gyilkosság gyanúja miatt őrizetbe vették Bognár Istvánnét a vöröskendős asszonyt. *Függetlenség*, 1933. december 31., 3.

²⁴ Bognár Istvánnét az alagi csendőrség őrizetbe vette. *Pesti Napló*, 1933. december 31., 6.

illusztrációnak, amelyen Bognár még vélhetően jóval fiatalabb volt; erre a bajusz hiányából lehet következtetni. A fotón látható csokornyakkendő, elegáns és jól fésült férfi kifejezetten pozitív kisugárzást árasztott és szimpátiát ébreszthetett.²⁵ Ehhez hasonló – gyaníthatóan esküvői fénykép – jelent meg a *Friss Újság*ban is. Ugyanezt közölte a lap később, 1934 májusában is, amikor arról tudósított, hogy Bognárné az áldozata gyermekét készül megszülni a börtönben. E fotó mellé tették a nő portréját is, amely egy jóval komorabb kisugárzású asszonyt jelenített meg az olvasók számára. Beszédesekek voltak a képaláírások is: a férfi képe alatt a „meggyilkolt apa”, a nőénél a „férjgyilkos feleség” szöveg szerepelt.²⁶ Az összes ilyen kontrasztos vizuális megjelenítés, illetve képaláírás a férj melletti szimpátiát és az asszony negatív megítélését erősíthette az olvasókban.

1. sz. kép. Áldozata gyermekének ad életet börtönében a férjgyilkos Bognárné. (Forrás: *Friss Újság*, 1934. május 30.)

2. sz. kép. Áldozata gyermekének ad életet börtönében a férjgyilkos Bognárné. (Forrás: *Friss Újság*, 1934. május 30.)

²⁵ A földarabolt holttest rémregénye. *Pesti Hírlap*, 1933. december 31., 12.

²⁶ Kísérteties tetemrehívás után megoldották a feldarabolt hulla titkát. *Friss Újság*, 1933. december 31., 3; Áldozata gyermekének ad életet börtönében a férjgyilkos Bognárné. *Friss Újság*, 1934. május 30., 3.

A vizuális információk közlése végig feltűnően jelentős volt a nyomozás és a bírósági tárgyalás időszakában. Például 1934. január 3-án a *Képes Pesti Hírlap* egy egész oldalt szánt az ügynek, amely összesen hat fényképet tartalmazott, köztük kettő olyat, amelyek a helyszínt ábrázolták, hármát, amelyen Bognárné csendőri kihallgatása, és egyet, amelyen maga az asszony volt látható.²⁷ A lap három héttel később további négy képet szentelt a témának, amelyek a helyszíni szemlét mutatták be az olvasóknak.²⁸ Még látványosabb a *Pesti Napló* 1934. január 7-i képes melléklete, amely a korabeli filmhíradók és játékfilmek egyik ismert operatőre, Az *Est* lapok híres fotóriportere, Escher Károly által készített 11 felvételt tartalmazta Bognárné kihallgatásáról. Ezek között 10 volt olyan, amelyek csak az asszony közeli arcképet és az azon lezajló érzelmi változásokat örökítették meg.²⁹ Ezekon kívül számos olyan cikk jelent meg a különböző napilapokban, amelyek egy-egy fényképet közöltek a bírósági tárgyalásról vagy Bognárnéról, de volt olyan is, amely rajzokkal illusztrálta a perről szóló tudósításait. Ezekon a nőt mindig komornak és hidegnek állították be, gyakran láthatták őt az olvasók feketében vagy bundában (!), az idő előrehaladtával pedig megtörtnek és görnyedtek.³⁰ Ezek a vizuális információk közelebb hozták és még inkább élményszerűvé tették az olvasók számára az ügyet.

A fotók mellett azok a szóképek is erősíthették Bognárné negatív megítélését, amelyeket jellemzéseként használtak a lapok. A *Friss Újság* egyik korábban idézett cikke például az első kihallgatásról szóló tudósításában közönyös, „konokul tagadó”, „hatalmas termetű, gonosz nézésű asszonyként” írta le a nőt. Néhány nappal később, a beismerő vallomása után pedig úgy jellemezte, hogy „megdöbbenő hidegvérrel”, „vérfagyasztó nyugalommal” mondta el a gyilkosság részleteit a csendőröknek, és „az izgalomnak vagy borzongásnak a legkisebb nyoma sem látszott rajta”. A lap szerint a „bestiális”, „ördögi asszony” csak az iránt érdeklődött élénken, hogy „mit írnak róla a lapok és hogy nem nagyon csúnya-e azokon a fényképeken, amelyek róla megjelentek”.³¹ A per során is idézett olyan tanúvallomásokat a lap, amelyekkel a nő túlzott hiúságát igyekezett alátámasztani. Például 1935 áprilisában ezzel: „Bognár Istvánnénak az otthon mindössze csak annyit jelentett, hogy odaállt a tükör elé, órákon át szépítgette magát, a barna diófaasztal fölött házasságközvetítőknak írogasson leveleket és a kandalló mellett álmokat szövögessen gazdag és előkelő férjéről, akik majd autón viszik el az egyszerű hentes házából.”³²

A Bognárnét kicsapongónak beállító narratívák már az ügy elején megjelentek, amelyek, a közönség megbotránkoztatása mellett, a nő bűnösségének súlyosbítását célozták. Például szintén a *Friss Újság* írt arról 1934 januárjában, hogy az

²⁷ Az alagi gyilkosság. *Képes Pesti Hírlap*, 1934. január 3., 2.

²⁸ *Képes Pesti Hírlap*, 1934. január 27., 2.

²⁹ Vall a gyilkos asszony. *Pesti Napló Képes Melléklete*, 1934. január 7., 8–9.

³⁰ Néhány példa a teljesség igénye nélkül: Megoldódott a véres embercsonkok titka. *Függetlenség*, 1934. január 3., 1–2; Örjög a cellájában a férjgyilkos Bognárné. *Friss Újság*, 1934. október 24., 3; Az alagi férjdaraboló Bognár Istvánné a bírák előtt. *Kis Újság*, 1935. április 10., 4; A férjgyilkos Bognárné bírái előtt. *8 Órai Újság*, 1935. április 10., 1–2; Az alagi szörnyeteg. *8 Órai Újság*, 1935. április 11., 1–2.

³¹ Kísérteties tetemrehívás után megoldották a feldarabolt hulla titkát. *Friss Újság*, 1933. december 31., 4; Álmában végzett férjével a hulladaraboló női szörnyeteg. *Friss Újság*, 1934. január 3., 4.

³² Asszony vagy szörnyeteg? *Friss Újság*, 1935. április 11., 3–4.

asszony „a házasságközvetítő irodák útján kötött ismeretségeket férfiakkal”, titkos találkákat szervezett velük, „legénylakásokra járt, barátságot tartott fenn férfiakkal, sőt valószínűleg pénzelte is őket”. A lap cikkírója még azt is lehetségesnek tartotta, hogy Bognárné valamelyik férfiismerősével gyilkolta meg a férjét, amivel még erkölcs-telenebbnek igyekezett beállítani az asszonyt.³³ Ezek azonban később alaptalan-nak bizonyultak.

Az ügy során nyilvánosság elé kerülő további ellentmondások leginkább a házaspár már évek óta megromlott kapcsolatának interpretálásában nyilvánultak meg. Bognárné több alkalommal is azt vallotta, hogy a férje hanyag és lusta volt, durván és gorombán viselkedett vele, sőt gyakran meg is verte őt.³⁴ Feltűnő azonban, hogy a nő vallomásainak erre vonatkozó részeit, illetve a védelmében megnyilatkozókat sokkal rövidebben idézték a lapok, mint az ezeknek ellentmondó és a Bognárnét negatív színben feltüntető tanúkat. Jó példa erre az, hogy meglehetősen nagy sajtó-reprezentációt kaptak Bognár István édesapjának és nővérének bírósági tanúskodásai, melyek nem meglepő módon meglehetősen szenvedélyesek voltak és nem fukarkodtak az asszonyt kizárólagos bűnösként beállító megnyilatkozásokban. Idősebb Bognár István például elmondta, hogy sosem szívelte a menyét, erkölcs-telennek tartotta, mert megtudta, hogy megcsalja a fiát. Azt is vallotta, hogy a fia panaszkodott neki arról, hogy fél a feleségétől, „mert az a kávéjába mérgeket kever”, elválni viszont azért nem tudtak, mert a nő nem akarta. A férj nővére, Bognár Anna még keményebb szavakat használt a megvádolt nővel szemben. Szerinte nem volt a világon „az a részeg, aki csúnyábban tudott volna nála káromkodni”, és a „világ leggonoszabb és leglelketlenebb asszonyaként”, „lusta” és „piszkos” bestiaként jellemezte a sógornőjét. Alátámasztotta a rokonok vallomását Bognár István „legjobb barátjaként” megszólaló Kovács Ferenc dunakeszi ácsmester is. Szerinte „regényt lehetett volna írni az életükről, olyan rosszul éltek”, „állandóan veszekedtek, de mindig az asszony kezdte”, sőt azt is állította, hogy Bognár egy alkalommal a korszak egyik legfelkavaróbb bűnesetére utalva azt mondta neki: „Meglátod, az én feleségem is olyan lesz, mint a tiszazugi asszonyok, meg fog mérgezni.”³⁵

Bírósági ítélet és utóélet

A rendkívül súlyos bűncselekmény és az ügyész kérése ellenére a bíróság mégsem ítélte halálra Bognár Istvánnét. Bár a bírák szerint súlyosbította az asszony helyzetét, hogy a gyermekei apját ölte meg, és az „az embertelen kegyetlenség, amellyel a holttestet feldarabolta”, ám több tényezőt is enyhítő körülményként vettek figyelembe. Ilyen volt a nő büntetlen előélete, a feldúlt családi élete, valamint az, hogy „tettét áldott állapotában követte el, amely állapot nagyban fokozta ingerlékenységét”.

³³ Szeretőjével együtt követte el a gyilkosságot a hulladaraboló Bognár Istvánné. *Friss Újság*, 1934. január 18., 3.

³⁴ A férjgyilkos alagi asszony a bíróság előtt. *Budapesti Hírlap*, 1935. április 10., 9; A férjgyilkos Bognárné bírái előtt. *8 Órai Újság*, 1935. április 10., 1-2.

³⁵ Agyon akarta verni az ingerült tömeg a férjgyilkos Bognárnét, akit Alagra kísértek. *Kis Újság*, 1934. január 27., 3; Bognár István atyjának és nővérének szenvedélyes vallomása a férjgyilkos asszonyról. *Esti Kurír*, 1935. április 11., 3-4; Az alagi szörnyeteg. *8 Órai Újság*, 1935. április 11., 1-2.

Ezek alapján Bognár Istvánt életfogytiglani fegyházbüntetésre ítélték, amit a Márianosztrán kellett letöltenie.³⁶

Bognárné ügye az ítélethirdetés után sem merült feledésbe. Nem véletlen, hogy az eset helyet kapott a korszak bűnügyi szakirodalmában is, például a két neves bűnügyi újságíró, Borbély Zoltán és Kapy Rezső által 1942-ben, a modern magyar rendőrség létrehozásának 60 éves jubileumára szerkesztett kötetben. Feltűnő azonban, hogy a két tapasztalt zsurnaliszta munkájában sajátos átalakulásokon esett át Bognárné története, ami azért is érdekes, mert az eset idején már mindketten aktív sajtómunkások voltak (Borbély a *Nemzeti Újság*, Kapy az *Új Nemzedék*, később a *Függetlenség* munkatársaként dolgozott³⁷), és legalábbis a munkahelyük archívuma rendelkezésre állhatott volna ahhoz, hogy a nyomozás és a tárgyalás idején a nyilvánosság számára megjelenített információkat felidézzék. Ehhez képest számos ponton eltérően interpretálták a történeteket. A legszembevetőbb különbség a gyilkosság módja volt: az 1942-es kiadvány szerint Bognárné baltával verte agyon a férjét, szót sem ejtett a löfgyeverről. Mivel az esettanulmányaikban más ügyek vonatkozásában is jelentős eltérés figyelhető meg (például a kábítószeres kapcsán), ezért a rendőrség jubileumára kiadott kötet tényanyaga fenntartásokkal kezelendő.³⁸ További érdekesség, hogy 1936 februárjában a *Pesti Napló* szerint azt a hentesbárdot, amellyel Bognárné feldarabolta a férje holttestét, elárverezték, és egy angol műkereskedő révén egy szigetországi bűnügyi múzeumba került.³⁹

A későbbiek során maga Bognárné is gondoskodott arról, hogy a neve ne merüljön feledésbe. 1938-ban és 1947-ben is újra megjelent a lapok hasábjain, miután megpróbált megszökni a márianosztrai fegyházból. Az első alkalommal hamar elfogták, a második kísérlete azonban sikeresebb volt. 1947. március 5-én, amikor a „szokásos napi munkájukra mentek ki a rabok a földekre”, kihasználta az örök figyelmetlenségét. Bő két hónapig bujkált Budapesten, majd május 23-án fogták el újra, és szállították vissza Márianosztrára.⁴⁰

Bognárné ügyének jelentőségére az is rávilágít, hogy nemcsak a napilapok, hanem a korabeli populáris kultúra is felfigyelt rá, és fekete humor tárgyává tette más híresebb bűnügyekkel együtt. A *Borsszem Jankó* című népszerű satirikus lap például az 1934. január 15-i számában Zemplén Dénessel, a saját édesanyját meggyilkoló diákkal, illetve Schreiber Tamással, a fiatal szeretőjét megfojtó és annak holttestét egy bőröndben a szolnoki pályaudvaron hagyó bűnözővel emlegette egy lapon Bognárnét, és egy morbid családgyesítést vizionált számukra: „Schreiber Tamás és Bognárné azzal a kedves terovel foglalkozik, hogy örökbe fogadja a kis Zemplén Déneskét. A kedves és összeillő pár koffer és szatyorszámokra kapja a gratulációkat.”⁴¹

³⁶ Örökrabságra ítélték a férjdaraboló Bognárnét. *Friss Újság*, 1935. április 14., 3.

³⁷ *Budapesti Napilapok*, 1930. 130.

³⁸ BORBÉLY-KAPY (SZERK.), 1942. 374–375; KEREPESZKI, 2017. 91–92.

³⁹ A férjgyilkos Bognárné bárdja az angol bűnügyi múzeumban. *Pesti Napló*, 1936. február 5., 14.

⁴⁰ A férjgyilkos Bognárné megszökött Márianosztráról, Budapestre jött, ahol elfogták. *Pesti Napló*, 1938. augusztus 27., 4; Megszökött a férjdaraboló. *Magyar Nemzet*, 1947. május 23., 3.

⁴¹ Farsangi hymenhírek. *Borsszem Jankó*, 1934. január 15., 8. Zemplén Dénes és Schreiber Tamás ügyeiről lásd még: Zemplén Géza tanár drámai vallomása anyagyilkos fia bűnpörének [sic!] fő-tárgyalásán. *Magyar Hírlap*, 1933. december 16., 1–3; A kofferes gyilkost más bűnökkel is gyanúsították. *Friss Újság*, 1931. március 25., 1–3; BORBÉLY-KAPY (SZERK.), 1942. 366–367.

Ugyanebben a lapszámban egy viccesnek szánt (ál-)házassági apróhirdetésben is felbukkant Bognárné. Az „udvarló” a szívét kínálta fel az asszonynak, és kérte őt, hogy „*ne dobja el se Alagon, se másutt*”, és „*ne adjon kosarat, mert arra még szüksége lehet, ha Alagra és Újpestre megy*”, ezzel utalva arra, hogy a nő kosárban vitte a férje szétdarabolt testrészeit a különböző helyszínekre.⁴² Máskor a lap *Menachem Ciceszbeiszer szörnyű átkozódásai* antiszemita című, kitalált káromkodásokat megfogalmazó állandó rovatában is megjelent az alagi férjgyilkos azzal a szitkozódással, hogy „*Te rajtad tökéletesítse anatómiai ismereteit a Bognárné!*”⁴³ Sőt a következő esztendő első számában, az 1934. év eseményeit áttekintő összefoglalásában is gúny tárgya lett az eset: „*Január. Az év takarékosági akcióval, illetőleg egyéni akcióval kezdődött. Bognárné meg akarta takarítani a boncolóorvosok munkáját és ő maga darabolta fel az urát.*”⁴⁴ De nem csak a szatirikus lapban jelent meg az alagi gyilkosság. Az ügy olyannyira a közgondolkodás részévé vált az 1930-as évek közepén, hogy az *Esti Kurír* című napilap egyik 1934 januárjában megjelent keresztrejtvényében (!) is helyet kapott. Az egyik meghatározás, amit ki kellett találni, a következő volt: „*Ezt Bognárné mondta, amikor a szembesítésnél Maszlay pék felismerte őt.*” Ebből arra következtethetünk, hogy a rejtvény összeállítója azt feltételezte, hogy az ügy folklorizálódása miatt olvasók naprakészen ismerték a részleteket.⁴⁵

Összegzés: Edith Thompson és Bognár Istváné párhuzamai

A röviden bemutatott Thompson-eset és a részletesen tárgyalt Bognárné-ügy számos párhuzamot rejt magában, amelyek jól mutatják a sajtó működési mechanizmusait egy bűnelkövető nő még gonoszabbnak és bestiálisabbnak történő beállítása kapcsán. Ezek a mechanizmusok egyszerre visszatükrözték és formálták is a korszak gondolkodásmódját. A negatív kép erősítésének egyik fontos eszköze volt az, hogy az asszonyt minél erkölcslebbnek mutassák be a lapok, és ehhez mindkét esetben a házasság jelentette a hivatkozási alapot, amelynek megromlásáért kizárólag a nőt tették felelőssé. Edith Thompson és Bognárné is láthatóan valamilyen kiutat keresett a zátonyra futott párkapcsolatából (az előbbi a romantikus regényekkel, az utóbbi a házasságközvetítőkkel való állítólagos levelezéssel), ami önmagában is elítélendő volt a korszak patriarchális társadalmának szemében. Ekkoriban a válás még nem volt általánosan elfogadott, és Bognárné helyzetét az is rontotta, hogy állapotosan egy 14 éves gyermek anyja volt, emiatt pedig a házasságközvetítéssel azt a látszatot kelthette a közönség számára, hogy férjét és gyermekét is hátra akarja hagyni. Ezáltal Bognárné nem felelt meg az elvárt hagyományos családanyai szerepnek, amely hasonlóságot mutat Edith Thompsonnal abban az értelemben, hogy bár neki nem volt gyermeke, de ő is súlyosan vétett a hagyományos nőkép ellen a közvélemény szemében.

⁴² Apróhirdetések. Házasság – levelezés. *Borsszem Jankó*, 1934. január 15., 8.

⁴³ Menachem Ciceszbeiszer szörnyű átkozódásai. *Borsszem Jankó*, 1934. február 1., 11.

⁴⁴ Az év története. *Borsszem Jankó*, 1935. január 1., 9.

⁴⁵ *Esti Kurír*, 1934. január 21., 12.

Bognárné ügye további hasonlóságokat mutat a brit férjgyilkossággal a szereplők vonatkozásában is, ugyanis Bognár Istvánt és Frederick Bywaterst is egyfajta hősként mutatták be az újságok. Bywatershez hasonlóan Bognár István is szolgált az első világháborúban, jelent is meg róla olyan kép a sajtóban, amelyen katonaruhában ábrázolták, és ez a közvélemény vele szembeni együttérzését és szimpátiáját erősíthette. Bognár a családtagok és a tanúk elmondása szerint fiatalosan nézett ki, jól öltözködött, „magas, izmos, jól táplált férfi volt, sokat sportolt” és egy léleknek sem tudott volna ártani, csakúgy, mint Percy Thompson. Ezzel szemben a női főszereplőt mindkét esetben „bestiaként” írták le a lapok, amit a könnyebb vizualizáció érdekében igyekeztek fényképekkel is illusztrálni. Beszédes a magyar ügy kapcsán, hogy a képaláírások között található olyan, amely Bognár esetében nem a „férj”, hanem az „apa” kifejezést használta, valószínűleg ezzel nyomatékot adva annak, hogy a bűncselekménynek több károsultja volt. A képek továbbá azt a célt is szolgálhatták, hogy azok az olvasók, akik az újságot fellapozva elsőként ezeket látták meg, már ránézésre, a cikk elolvasása nélkül is megítéljék a főszereplőket. Ezt erősíti az, hogy Bognárról gyakran fiatalabb kori fotókat közöltek, ellentétben a feleségével, akiről a nyomozás és a tárgyalás alatt készült, tehát idősebb kori fényképek kerültek be a lapokba, amelyek erősítették a két szereplő erősen kontrasztos megjelenítését.

Ahogy a Thompson-házaspár esetében, Bognárék kapcsán is hangsúlyos szerepet kapott az ügyben az áldozat testvére. Richard Thompsonhoz hasonlóan Bognár Anna sem szerette testvére választottját, aminek markánsan hangot is adott a tárgyalások során.⁴⁶ További hasonlóság az, hogy az ügyek jelentős médiareprezentációja erősen felfokozta az olvasók kíváncsiságát, ami a per kapcsán mutatkozott meg leginkább. Mindkét eset olyan szenzációt jelentett, ami sok érdeklődőt vonzott a tárgyalóterem sorai közé, közöttük feltűnően sok nőt. „Főleg nők töltik meg a nem túlságosan nagyra méretezett terem padsorait” – írta például a *8 Órai Újság* az egyik 1935. áprilisi tárgyalási nap kapcsán, „akik egy meg-megújuló izgalom reményében jöttek el ide. Tavasz kosztümök, boák tarkázzák a férfiak sötét sorát, a levegőben Réve d'or, Eau de Cologne Russe terjeng, a padsorokban cukorkás staniclik sercegnek, mint egy nagy főpróbán vagy premieren.”⁴⁷ A *Friss Újság* is hasonló hangvétellel írt a „ráérő, idejükkel gazdagon rendelkező, tavasz divatban pompázó nőkről”, akik nagy számban jelentek meg a per során. „Kíváncsiak voltak a gyilkos asszonyra” – folytatta a tudósító – „a férjdaraboló szörnyetegre, aki olyan bűncselekményt követett el, melyet tébolyult pillanatában is csak a legelvetemültebb nő tehet meg”.⁴⁸ A tárgyalóterem sorai között ülő csinos, cukorkát csemegéző nőket mindkét ügyben a színházi nézősereghez hasonlították; ennek a sajtó általi kihangsúlyozása a női nem sztereotip szenzációéhségére utalhatott.

Végző soron pedig mindkét esetben a bűnös nő a teljes társadalomra leselkedő veszélyeket, ezen belül is elsősorban a hagyományos családi normák megbomlását

⁴⁶ Ez a jelenség is hasonlóságot mutat a magyarországi boszorkányperekkel. Lásd: Pócs, 1983. 141-142.

⁴⁷ A férjgyilkos Bognárné bírái előtt. *8 Órai Újság*, 1935. április 10., 1.

⁴⁸ A vér és borzalmak éjszakája a férjdaraboló Bognárné vallomásaiban. *Friss Újság*, 1935. április 10., 3.

szimbolizálta. Jól szemlélteti ezt Bognárné esetében a vád és védelem záróbeszédének sajtóinterpretációja is. A *Friss Újság* tudósítója szerint a beszéde során az ügyész „fiatal, szinte gyermeki arcán felvilágosodik az égi küldetés, amely harcot hirdet a családi tűzhely tisztaságáért s a halált kérő szó ajkán nem egyéb, mint kétségbeesett erőfeszítés elkövetkezendő ismeretlen bűnök leküzdésére. A jövőbe rezgő tilalomfa az ügyész, figyelmeztető, hogy aki ölt, annak pusztulnia kell”, és „példaadó szigorú ítéletet” követelt a vádlottra. Bognárné védője azzal érvelt, hogy „[n]em nagy eseményt, szenzációs bűnügyet lát ebben a tárgyalásban, hanem két egymáshoz sodródott különböző lélek tragédiáját”. „Az életben minden törvényszerűség szerint történik” – folytatta – „A férj törvényszerűsége az, hogy a családot elartsa. A nő törvényszerűsége pedig abban fejeződik ki, hogy segít a férjének. Ha ez a kapcsolat megváltozik, beáll az a rendellenesség, amelynek következményei vannak. Ez a két ember eltávolodott lélekben egymástól és ezért be kellett következnie annak a pillanatnak, amikor megszakad a törvényszerűség.” És miközben a védence érzelmi állapotára hivatkozott, „a három bíró, a tanács tagjai álluk alá teszik kezüket és a lámpafényben mindhárom kezén jegygyűrű csillog. Ez a csillogás boldog békét jelent és szembe velük egyre párázik és gőzölög a legkegyetlenebb bűn.”⁴⁹ Az idézett utolsó kommentár is jól mutatja a házasság korabeli idealizálását és romantizálását, illetve a házas férfiak morális felsőbbrendűségét.

Végezetül érdemes felidézni azt, hogyan értékelhette egy laikus, de a korszakban megbecsült és jelentős autoritással bíró akkori női újságolvasó Bognárné esetét. Ennek egyik lehetséges példája Marthon Anna gyermekorvos, akit a *Függetlenség* és a *Színházi Élet* című lapok rendszeresen megszólaltattak az 1930-as évek folyamán a nőket és a családot érintő kérdések kapcsán. Marthon az 1934. január 14-én megjelent *Az alagi rejtély* című írásában számos összefüggést vélt felfedezni az alagi gyilkosság és a korszak más, ismert bűnügyei kapcsán. „Az utolsó idők gyilkosság sorozataiban a legszenzációsabb esetek szomorú rekordját a női nem szerezte meg. A tiszta-zugi tömegmérgezés, Pipás Pista esete és most az alagi férjgyilkosság sokáig lesznek emlékezetesek a bűnügyi krónikában” – írta, majd felvázolta a férfi és a női gyilkos között szerinte érzékelhető lélektani eltéréseket:

„A férfit gyakran viszi bűnbe a juss, a pénz utáni sóvárgás, gyilkol, mert terhessé vált az asszony, vagy aggastyán, akiről gondoskodnia kell, de gyilkol indulatból, bosszúból, féltékenységből, szerelemből is. Ezzel szemben a nők által elkövetett gyilkosságok hátterében csaknem mindig szexuális okok húzódnak meg. Azokban a ritka esetekben, mikor fiatalabb nő a gyilkos, féltékenység, szerelmi bosszú, vagy nemi eltévelyedés viszi a bűntény elkövetésére.”

Marthon úgy látta, hogy Bognárné tette ebből a szempontból kirívó a korszak bűnesetei között, és nem csak azért, mert „nála [a] női bűntényekre jellemző szerelemről nem volt szó”.

„Az a mindent számításba vevő megfontoltság, mellyel tettét végrehajtotta, a nyugodtság, mellyel az elaltatott férj fejébe két golyót eresztett, az a minden, még a legelfajzottabb

⁴⁹ Halált kért az ügyész Bognárné fejére. *Friss Újság*, 1935. április 13., 3–4.

nőiességnek is ellentmondó hidegvér, mellyel a még élő áldozatát a tőle magától ellesett szakértelemmel darabolta fel, az a körültekintés, mellyel a közelmúlt bűneseteinek mind-egyikén okulva és megint csak a nőiességet megtagadó testi és lelki erővel hurcolta el három falu határába és szórta az emésztőgödrökbe a hullarészeket, teljesen elkülönítik esetét a szokványos női gyilkosságoktól” – érvelt Marthon.⁵⁰

Ez a vélemény arról tanúskodik, hogy Bognárné esetét a tárgyalás időszakában kiemelt figyelem és aktív ítélkezés kísérhette a korabeli olvasók részéről. Emiatt is megállapítható, hogy az ügy nem véletlenül került a korszak kiemelt bűnesetei közé, és abból a szempontból is figyelemreméltó, hogy az asszony sajtóábrázolása gyökeresen szemben állt a nőkről és a nőiességről alkotott korabeli képpel. Ezen felül a médiareprezentáció olyan vonásokat hordoz magán, amelyekből jól visszatükröződnek a korszak bizonyos gondolkodás- és felfogásbeli sajátosságai, illetve az évszázadokkal korábbi boszorkányperek jellemzőinek egyfajta továbbélése is. Ezért az ügy nemcsak érdekes esettanulmány, hanem olyan példa is lehet, amely mintaként szolgálhat a nők elleni korabeli bírósági eljárások sajtóreprezentációjának vizsgálatához.

Felhasznált irodalom és rövidítések

Levéltári források

BFL Budapest Főváros Levéltára
IV.101.c. Budapesti Királyi Országos Gyűjtőfogház iratai, Fegyenc-törzskönyvek

Sajtó

8 Órai Újság
Borsszem Jankó
Budapesti Hírlap
Esti Kurir
Friss Újság
Függetlenség
Képes Pesti Hírlap
Kis Újság
Magyar Hírlap
Magyar Nemzet
Pesti Hírlap
Pesti Napló

⁵⁰ Marthon Anna: Az alagi rejtély. *Függetlenség*, 1934. január 14., 6.

Szakirodalom

BEZSENYI

- 2015 BEZSENYI Tamás: „Azok is nyírták a tanyasiakat”: Pipás Pista alföldi gyilkosságsozogatának emlékezete az első világháború árnyékában. In: *A „Nagy Háború” és emlékezete*. Szerk.: PÜSKI Levente – KEREPESZKI Róbert. Debrecen, Debreceni Egyetem Történelmi Intézet, 2015. 185–208.

BLAND

- 2013 BLAND, Lucy: *Modern Women on Trial. Sexual Transgression in the Age of the Flapper*. Manchester–New York, NY, Manchester University Press, 2013.

BORBÉLY–KAPY (SZERK.)

- 1942 BORBÉLY Zoltán – KAPY Rezső (szerk.): *A 60 éves magyar rendőrség 1881–1941*. Budapest, Halász Irodalmi és Könyvkiadó, 1942.

Budapesti Napilapok

- 1930 *A Budapesti Napilapok Rendőri Rovatvezetőinek Szindikátusa 50 éves jubileumi évkönyve*. Budapest, Közlekedési Nyomda, 1930.

CZEFERNER

- 2021 CZEFERNER Dóra: *Kultúrmisszió vagy propaganda? Feminista lapok és olvasóik Bécsben és Budapesten*. Budapest, Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2021.

GYÁNI

- 2005 GYÁNI Gábor: A bűnözés Horthy-kori történetéhez. *Történelmi Szemle*, 47. (2005) 3–4. sz. 381–392.
- 2020 GYÁNI Gábor: *A nő élete – történelmi perspektívában*. Budapest, Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2020.

HEIJDEN

- 2016 HEIJDEN, Manon van der: Women and Crime, 1750–2000. In: *The Oxford Handbook of the History of Crime and Criminal Justice*. Eds.: KNEPPER, Paul – JOHANSEN, Anja. Oxford, Oxford University Press, 2016. 250–267.

KENNEDY

- 2014 KENNEDY, Rosanne: Affecting Evidence. Edith Thompson’s Epistolary Archive. *Australian Feminist Law Journal*, 40. (2014) 1. sz. 15–34.

KEREPESZKI

- 2017 KEREPESZKI Róbert: Kövess báró halála – Egy Horthy-kori arisztokrata és a kábítószerek világa. *Kommentár*, (2017) 4. sz. 71–92.

- 2021 KEREPESZKI, Róbert: Deviance in Budapest before and after the “Great War”. Major tendencies and general features. In: *Trianon 1920–2020. Some Aspects of the Hungarian Peace Treaty of 1920*. Eds.: BARTA, Róbert – KEREPESZKI, Róbert – KANIA, Krzysztof. Debrecen, University of Debrecen, Department of History, 2021. 87–99.
- KING**
- 2009 KING, Peter: Making Crime News: Newspapers, Violent Crime and the Selective Reporting of Old Bailey Trials in the late Eighteenth Century. *Crime, Histoire & Sociétés / Crime, History & Societies*, 13. (2009) 1. sz. 91–116.
- KOVÁCS**
- 2017 KOVÁCS Janka: Nyomor, bűn és kiszolgáltatottság: Női szerepek a londoni „alvilágban” a 16–17. századi irodalmi források tükrében. In: *A normán innen és túl: Tanulmányok a Történeti Kollégium konferenciájának előadásairól*. Szerk.: KOVÁCS Janka – KÖKÉNYESSY Zsófia – LÁSZLÓFI Viola. Budapest, ELTE BTK Történeti Kollégium, 2017. 125–144.
- MÁTAY (SZERK.)**
- 2017 MÁTAY Mónika (szerk.): *Méregkeverők*. Budapest, Korall Társadalomtörténeti Egyesület, 2017.
- PAPP-SIPOS**
- 2017 PAPP Barbara – SIPOS Balázs: *Modern, diplomás nő a Horthy-korban*. Budapest, Napvilág Kiadó, 2017.
- PERÉNYI**
- 2012 PERÉNYI Roland: *A bűn nyomában. A budapesti bűnözés társadalomtörténete 1896–1914*. Budapest, Uránia Ismeretterjesztő Alapítvány – L’Harmattan, 2012.
- PETŐ**
- 2019 PETŐ Andrea: *Láthatatlan elkövetők*. Nők a magyarországi nyilas mozgalomban. Budapest, Jaffa Kiadó, 2019.
- PÓCS**
- 1983 PÓCS Éva: Gondolatok a magyarországi boszorkányperek néprajzi vizsgálatához. *Ethnographia*, 94. (1983) 1. sz. 134–146.
- SHAPIRO**
- 1999 SHAPIRO, Ann-Louise: „Stories more terrifying than the truth itself”: Narratives of Female Criminality in fin-de-siècle Paris. In: *Gender and Crimes in Modern Europe*. Eds.: ARNOT, Margarete L. – USBORNE, Cornelia. London, UCL Press, 1999. 204–221.
- SIPOS**
- 2014 SIPOS Balázs: Modern amerikai lány, új nő és magyar asszony a Horthy-korban: Egy nőtörténeti szempontú médiatörténeti vizsgálat. *Századok*, 148. (2014) 1. sz. 3–34.

SIPOS

- 2019 SIPOS Nikolett: Különös kegyetlenséggel elkövetett bűncselekmények a Horthy-korban. In: *A Rendőrákadémiától az egyetemig. Rendészettörténeti Tanulmányok*. Szerk.: JÁMBOR Orsolya Ilona – LÉNÁRT Máté Gábor – TARJÁN G. Gábor. Budapest, Rendőrség Tudományos Tanácsa, 2019. 227–240.

SUTTON-BLACK

- 2020 SUTTON, Rian – BLACK, Lynsey: Detecting the Murderess: Newspaper Representations of Women Convicted of Murder in New York City, London, and Ireland, 1880–1914. In: *Crime and the Construction of Forensic Objectivity from 1850*. Ed.: ADAM, Allinson. London, Palgrave Macmillan, 2020. 233–255.

VÖLGYI

- 2020 Völgyi Réka: „Az utcaszögletek mártírjai” – Prostituáltképek a XX. század eleji Budapesten. *Clio Műhelytanulmányok*, (2020) 1. sz. 1–80.

WOOD

- 2016 WOOD, John Carter: Crime News and the Press. In: *The Oxford Handbook of the History of Crime and Criminal Justice*. Eds.: KNEPPER, Paul – JOHANSEN, Anja. Oxford, Oxford University Press, 2016. 301–319.